

Ключевые слова: Арист Мас, Деревчинське опытное поле, Киевское общество сельского хозяйства и сельскохозяйственной промышленности, сельскохозяйственное опытное дело, сельское хозяйство, С.М. Богданов, В.Г. Ротмистров, Ф.Л. Любанский.

Vergunov V.A. Derebchinskiy experimental case of Baron A.A. Mas for agricultural needs

The life and career of a major landowner, public figure, one of the organizers of agricultural experimental work in Ukraine — Baron Arist Mas is considered by the method of historical and scientific analysis. The issues studies of Derebchinskiy experimental field under his direct supervision are analyzed. The main directions of agriculture and its achievements in various areas are observed. Educational, public and philanthropic activities of Baron A.A. Mas for agricultural properties are characterized.

Keywords: Arist Mas, Derebchinskiy experimental field, Kiev Society for Agriculture and Agro-industry, agricultural experimental deed, agriculture, S.M. Bogdanov, V.G. Rotmistrov, F.L. Liubansk

УДК 582:502.1(477)

Гамалія В. М.

ДОСЛІДЖЕННЯ М. І. КОТОВИМ РОЛІ ЗАЛІЗНИЦЬ У ПРОЦЕСІ ПОШИРЕННЯ НОВИХ ВИДІВ РОСЛИН

У статті розглядається діяльність видатного вітчизняного вченого-ботаніка ХХ ст. – М. І. Котова, пов'язана з дослідженням заносної рослинності вздовж залізниць України. Надається опис та аналіз його основних праць згаданої тематики, розглядається вплив на розповсюдження рослин процесів переміщення людей і вантажів залізницею, зокрема, внаслідок воєнних дій.

Ключові слова: адвентивна флора, заносна рослинність, дикі та культурні рослини, карантинні бур'яни.

Проблема поширення рослин заносами, або процес розповсюдження нових видів рослин, давно викликає зацікавленість учених-ботаніків. Масові переміщення людей і техніки залізницею, особливо під час воєнних дій, суттєво впливають на склад рослинності. Досліджуючи флору України, вітчизняні вчені з'ясували, що багато закордонних рослин були занесені на наші території саме таким чином. Одним із цих учених був видатний український ботанік Михайло Іванович Котов (1896-1978) [1].

Майбутній вчений народився 27 жовтня (9 листопада) 1896 р. в м. Задонськ Воронежської губернії (нині Липецька область) в інтелігентній родині. У 1899 р. його батьки переїхали до Харкова, де Михайло отримав середню освіту в Харківській 3-й чоловічій гімназії. В цей період під керівництвом відомих учених-ботаніків М. І. Котов здійснив низку експедиційних досліджень рослинності. Саме під час навчання в гімназії (1907-1915 рр.) у майбутнього вченого з'являється любов до ботаніки, а перші дослідження сприяли формуванню його наукового світогляду.

Одним з основних напрямів досліджень на початковому етапі наукової діяльності М. І. Котова стало вивчення проблеми поширення рослин занесеннями на території України. У тогочасній українській ботанічній науці ця проблема була ще недослідженою.

У формуванні наукового світогляду М. І. Котова важливу роль відіграло знайомство з ученими-природодослідниками В. Г. Аверінім та В. І. Талієвим і перебування молодого науковця в лавах Харківського товариства любителів природи. Саме В. І. Талієв, як керівник товариства, координував наукову роботу дослідника-початківця. У цей час виходять перші праці М. І. Котова та здійснюються його подальші наукові дослідження разом із молодим ботаніком М. В. Клоковим.

У 1917 р. М. І. Котов вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Харківського університету, яке закінчив у грудні 1922 р. У рік свого вступу до Харківського університету М. І. Котов опублікував статтю в «Бюллетенях Харківського товариства любителів природи» під назвою «Из жизни гусениц местных бабочек» (1917) [2].

Початкове захоплення М. І. Котова одночасно ентомологією і ботанікою свідчить про те, що до вступу в Харківський університет він вагався з вибором спеціальності. Саме тому М. І. Котов вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету, де отримав змогу вивчати обидві науки, щоб у подальшому обрати одну – ботаніку.

Згодом захоплення М. І. Котова ботанікою розширилося і, починаючи з 1918 р., молодий дослідник займається вивченням рослинності не лише Харківської губернії, а й усієї України. Однак, у зв'язку із призовом до лав Червоної Армії навчання М. І. Котова на рік призупинилося (з лютого 1919 по березень 1920 рр.). М. І. Котов був мобілізований до залізничного батальйону, де працював ремонтним робітником. У цей час ученому у зв'язку зі службою, довелося побувати в різних містах України. Водночас у вільний час М. І. Котов активно займався ботанічними дослідженнями.

У 1919 р., проходячи службу на залізниці, М. І. Котов об'їхав Харківську, Полтавську, частину Київської та Чернігівської, Херсонську, Курську та Катеринославську губернії. Учений зацікавився рослинністю вздовж залізничних колій, особливо тією, що поширювалася шляхом занесень. Варто зазначити, що проблема поширеності бур'янів була актуальною ще в період громадянської війни. Хоча молодий дослідник відбував службу на залізничних гілках, сполучених, головним чином, із Харковом або Києвом, зібраний ним рослинний матеріал був дуже нерівномірним. Вивчаючи флору уздовж залізничних колій, М. І. Котов дослідив рослинність Північного Сходу, Півдня та центральної частини України. Так, 16-20 липня 1919 р. вчений відвідав ділянку Озюм (Ізюм) – Харків Північно-Донецької залізниці. Тут він уже був 16 вересня 1918 р. під час ботанічних екскурсій студентського гуртка натуралістів при Харківському університеті разом із Є. М. Лавренком і Г. І. Ширяєвим. А пізніше, 21 жовтня 1923 р., учений відвідав ці території

втретє. У результаті проведених досліджень М. І. Котов подав відомості про 50 видів знайдених ним рослин.

Ще 6 червня 1919 р. М. І. Котов провів дослідження рослинності Північного Сходу України на території Харків – Мерефа – Лозова. Удруге вчений відвідав цю територію влітку 1922 р. (біля станції Бірки), втретє і вчетверте – 5 травня і 15-20 серпня 1923 р., вп'яте – у травні 1925 р., вшосте – у липні 1926 р. (біля станцій Спасівська й Безпавлівка). Результатом досліджень вченого став опис 26 видів рослин.

Наступним регіоном дослідження М. І. Котів рослинності Північного Сходу України стала територія Харків – Люботин – Богодухів – Боромля – Басів – Суми – Ворожба. 29 липня 1919 р. вчений оглянув рослинність поблизу станцій Люботин, Мерчик, Максимівка, Богодухів, Смородина, Басів (також поблизу річки Псел). Був проїздом поблизу Павлівської цукроварні та поблизу передмістя Сум під назвою Луки. Цього ж дня вчений побував у Сумах, звідки здійснив екскурсію найближчими хуторами на північ: побував у слободі Великій Чернеччині (на березі річки Псел), у селах Токарях та Малій Чернеччині. У результаті дослідження М. І. Котов описав 106 видів рослин.

У липні – серпні 1919 р. М. І. Котов дослідив рослинність таких північно-східних територій, як Харків – Білгород – Басів – Суми. 22-31 липня 1919 р. вчений досліджував рослинність на ділянці Харків – Білгород. 1 серпня він виїхав із Білгорода в Суми. Учений відвідав станції Герцівку (Грайворонського повіту), Готню, Ахтирщину. Станції Харитоненко та Краснопілля (Охтирського повіту), а також лісисту місцевість між ними він відвідав і обстежив 3 серпня. 5 серпня М. І. Котов відвідав цукроварню Вейсса поруч зі станцією Краснопілля, а також однойменну зі станцією слободу й село Грязне. Після цього вчений потягом відправився до станції Баси. У результаті дослідження М. І. Котов описав 93 види рослин.

Центральні та південні регіони України М. І. Котов обстежив у серпні 1919 р. Дослідження відбувалося за таким маршрутом: Харків – Люботин – Полтава – Кременчук – Знам'янка – Зінов'ївське – Вознесенське – Одеса. 13 серпня 1919 р. вчений дослідив рослинність третьої станції від Люботина (у вказаному маршруті) – Коломаки, а також станції Скороходів. 18 серпня М. І. Котов відвідав Полтаву, а за нею станції Ворсклу, Головачу, Малоперещепинську та Новий Санджар (поруч із річкою Тагамлик). Далі вчений відвідав станцію Ліщинівку (Кобеляцького повіту), поруч з річкою Ворсклою, та станцію Кобеляки. 20 серпня він відвідав Кременчук. Цього ж дня вчений вирушив до Знам'янки. Він відвідав такі станції: Користівку, Пантаївку, та власне Знам'янку, а також Зінов'ївське. М. І. Котов оглянув рослинність у напрямку Одеси. У результаті цих досліджень він описав ще 62 види рослин.

Згодом вчений обстежив рослинність центральних регіонів України. Ботанічне дослідження здійснювалося на таких територіях: Знам'янка –

Бобринська – Черкаси – Гребінка – Київ. Цим маршрутом М. І. Котов вирушив 21 серпня 1919 р. Він відвідав станції Фундуклівку, Кам'янку, Райгородок, Бобринську, Смілу, Милозір'я, Черкаси. За Черкасами вчений побував у колишньому Золотоніському повіті Полтавщини (на той час – Черкаський), біля річки Золотоноші та на станції Гребінка. 23 серпня М. І. Котов здійснив екскурсію до міста Городища, поруч із річкою Оржицею. 29 серпня вчений збирав рослинність на північний захід від Городища, у бік слободи Щербинівки. Згодом він вирушив потягом далі через станції Кононівку і Яготин. 31 серпня М. І. Котов відвідав станції Березань, Барішівку та Бориспіль (Барішпіль) Переяславського повіту. За ними вчений відвідав станції Бортничі й Дарницю (Остерського повіту Чернігівщини). На початку вересня М. І. Котов побував на станції Київ II Товарний. 11 жовтня 1919 р. М. І. Котов відвідав Святошинський інженерний парк. У результаті дослідження вченим було описано 130 видів рослин.

Згідно з договором Раднаркому «Про учбову мобілізацію студентів для закінчення освіти» М. І. Котова з Харківського залізничного 3-го корінного парку, де він проходив службу, було направлено до Академії теоретичних знань (колишній Університет, а згодом – Інститут народної освіти).

1 жовтня 1920 р. в Харкові відбулася профспілкова конференція, де було обрано Дорожній комітет профспілки робітників і службовців залізничного й водного транспорту (Дорпрофсоюз). До роботи у цій установі був залучений і М. І. Котов. При спілці Дорпрофсоюз він за сумісництвом читав лекції з біології залізничникам, що сприяло вдосконаленню його теоретичних знань у галузі ботаніки. Працюючи в спілці Дорпрофсоюз, М. І. Котов продовжує займатися проблемою впливу масових переміщень і громадянської війни на склад рослинності України. Саме в цей період учений з'ясував, що шляхом занесень у часи громадянської війни флора України збагатилася багатьма закордонними рослинами. Через рік М. І. Котов публікує результати своїх досліджень в Українському ботанічному журналі, у статті під назвою «До питання про те, як поширюються тепер рослини на Україні заносами», яка стала однією з перших праць в Україні, присвяченій проблемі адвентивізації національної флори [3].

Упродовж 1920 р. М. І. Котов проводить дослідження, присвячені вивченню поширеності рослин уздовж південних колій залізниць. Південним пунктом досліджень ученого стала станція Джанкой, розташована на території Кримського півострову, північним пунктом досліджень – околиці міста Олександрівська, західним – околиці державного заповідника «Асканія-Нова», східним – околиці міста Великого Токмака. Оскільки служба вченого була пов'язана із залізницею, то й досліджені ним території розташовувалися також поблизу залізничних станцій. Рослини, зібрані М. І. Котовим у процесі досліджень, були передані до Сімферополя і тривалий час не опрацьовувалися. Наукову допомогу в систематизації та аналізі проведених досліджень ученому надав професор Таврійського університету М. І. Кузнецов,

автор першого вітчизняного підручника «Курс географії рослин» [4]. Саме цей підручник став настільною книгою М. І. Котова у проведенні подальших досліджень, які згодом були опубліковані в низці його статей.

Протягом 20 квітня – 26 вересня 1920 р. М. І. Котов відвідав такі території Півдня України: станції Сиваш, Джанкой, Таганаш, Чонгар, Новоолексіївка, Генічеськ, Великий Утлюг, Мелітополь, Федорівка, Світло-Долинська, Олександрівськ, Терпіння, Попово, Плавні, Червонокутівка, Сокологірне; села Алмали, Мамут, Гальштадт (Ново-Молочанськ), Богданівка, Ташенак. Учений також дослідив рослинність затоки Сиваш, півострова Чонгар, коси Арабатська Стрілка, Арабатського розплідника.

У результаті цих досліджень М. І. Котом було описано понад 300 різних видів рослин, вивчено періоди їх цвітіння. Учений також обстежив стан досліджуваних територій щодо розораності, наявності бур'янів, занесених рослин. Результати досліджень були узагальнені в статті «Ботанико-географические исследования в причерноморских степях» (1926), опублікованій у журналі «Наукові записки по біології Наркомосвіти» [5].

Таким чином, служба в залізничному батальйоні Червоної армії, під час якої М. І. Котов у вільний час займався ботаничними дослідженнями, та робота в товаристві Дорпрофсож зумовили формування його подальшого наукового світогляду. Саме в цей період у молодого науковця виникли ідеї щодо дослідження заносної (адвентивної) рослинності, зумовлені його службою та роботою на залізниці. Слід зазначити, що пошукова діяльність молодого вченого обмежувалися часом його перебування на різних залізничних станціях. Іноді вона зводилася до простого огляду та опису місцевості й рослинного покриву під час руху потяга. Однак, М. І. Котова дуже цікавила залізнична рослинність, яка поширювалася занесеннями, а тому він продовжив проводити дослідження адвентивних рослин і після закінчення служби в армії. Молодий учений порівнював рослинність великих міст у різні періоди і встановив певні залежності в появі нових рослин. Результати цієї роботи були висвітлені в статті «До питання про заростання міст рослинністю», опублікованій в «Українському ботаничному журналі» (1922) [6].

Тема дослідження М. І. Котова, пов'язана з поширенням бур'янів у період громадянської війни, зацікавила і київського ботаніка П. Ф. Оксіюка, котрий на той час працював над статтею «До питання про поширення адвентивних рослин на Україні» (1924) [7], яка згодом стала доповненням до праць М. І. Котова. Проаналізувавши власні результати досліджень, молоді вчені разом опублікували статтю «Як вплинула громадянська війна на поширення рослин і тварин на Україні та в Росії» (1923) [8] у харківському журналі «Знаття». Узагальнюючи результати своїх досліджень на території залізниць, М. І. Котов зробив низку висновків, а саме:

- залізниці – це шлях поширення численних бур'янів;
- поширеність їх із півдня на північ збільшується;
- зворотним шляхом поширюється дуже мало рослин;

- уздовж залізничних колій є багато нових рослин, невідомих раніше на території України. Ці рослини не лише стали типовими для залізниць, а й перемістилися на сусідні поля;

- процес занесення нових бур'янів відбувався у величезному масштабі під час громадянської війни, а на момент дослідження темпи його поширення зменшилися;

- значна частина занесених рослин не приживається в нових умовах, і з роками вони зникають (переважно приморські рослини);

- специфіка і склад залізничної рослинності полягає в тому, що вона часто буває розсадником бур'янів, небезпечних для сільського господарства (наприклад, *Amaranthus albus* L.).

Загалом, досліджуючи флору поблизу залізниць України, М. І. Котов описав більше 300 видів різних рослин.

Свої спостереження він узагальнив у статті «Географічне дослідження рослинності на території залізниць України» (1926), опублікованій у журналі «Труди сільськогосподарської ботаніки» [9].

У січні 1926 р. на Всесоюзному з'їзді ботаніків у Москві М. І. Котов вступив із доповіддю «До питання про появу на Україні заметами нових рослин і про розширення ареалів їх розповсюдження» [10].

У 1928 р. М. І. Котов опублікував у журналі «Вісник природознавства» статтю «Адвентивна рослинність на Україні» [11], а в 1929 р. в журналі «Знання» – розвідку «Адвентивні рослини УРСР» [12]. У цих працях учений опублікував списки знайдених ним адвентивних рослин та здійснив їх опис.

У 1934 р. в «Журналі Інституту ботаніки ВУАН» вийшла стаття М. І. Котова «Про поширення нових адвентивних рослин на Україні» [13]. У ній автор вказує на те, що досліджені ним раніше адвентивні рослини за останні 10-20 років помітно розширили свій ареал. Учений виділяє 2 основні шляхи поширення цих рослин:

1) через різноманітні транспортні з'єднання;

2) разом із насіннєвим матеріалом рослин, які висівали в Україні як нові культури.

Також у цій статті М. І. Котов подав список із 12 нових адвентивних рослин на території України, описав їх та вказав місця розповсюдження [13, с. 99].

У 1938 р., переїхавши до Києва й обійнявши посаду старшого наукового співробітника в Інституті ботаніки АН УРСР, М. І. Котов продовжував вивчення адвентивної рослинності України. У 1945 р. в «Ботанічному журналі СРСР» вийшла стаття «О находении в Киеве адвентивного карантинного сорняка *Amaranthus blitoides* S. Watson». У ній М. І. Котов описує новий вид рослини в незвичайних для її проживання умовах [14, с. 187].

Одним із підсумків досліджень адвентивних рослин в Україні стала робота М. І. Котова «Адвентивні рослини УРСР» (1949) [15], опублікована в «Ботанічному журналі АН УРСР». У ній до факторів поширення нових ви-

дів рослин учений додає війни, під час яких відбувається масове пересування військ і населення. Багато адвентивних рослин виявляються карантинними бур'янами. Так під час окупації УРСР німецькими загарбниками з'явилася неймовірно шкідлива рослина – *Commelina communis* L. Інші бур'яни також широко розповсюдилися, як наприклад, *Amaranthus blitoides* S. Watson, *Amaranthus albus* L., *Iva xanthifolia* Nutt, *Xanthium italicum* Moretti. М. І. Котов зробив висновок про те, що карантинні заходи для боротьби з бур'янами в СРСР повинні захищати територію від проникнення й розповсюдження багатьох шкідливих бур'янів, яких немає в країні. На спеціальній нараді, присвяченій боротьбі з карантинними бур'янами, яка проходила в Москві в березні 1948 р., було складено спеціальне положення з карантину бур'янів. Серед адвентивних рослин УРСР виявилися, рослини загальнорадянського карантинного значення: *Solanum heterodoxum* Dunal, *Solanum rostratum* Donal, *Commelina communis* L. Інші адвентивні рослини були визначені як види територіального карантину, зокрема: *Ambrosia artemisiaefolia* L., *Ambrosia trifida* L. та інші. Також були розроблені відповідні заходи, спрямовані на боротьбу з цими заносними бур'янами.

На момент проведення своїх досліджень М. І. Котов визначив, що флора УРСР нараховує 65 видів адвентивних рослин. За походженням вони розподіляються таким чином:

- середземноморські (31 вид);
- американські (25 видів);
- азійські (9 видів).

У своїй праці вчений подав список усіх цих видів рослин. Деякі адвентивні рослини, раніше знайдені М. І. Котом на території України, надалі не прижилися і зникли, наприклад *Pterotheca nemausensis* Cass. (знайдена у Харкові й Мерефі Харківської області), *Diplotaxis tenuifolia* (L.) DC (знайдена у Києві), *Egucastrum nasturtifolia* (Poir.) Shult. (знайдена на залізницях у Куп'янську, Ізюмі та біля станції Баси Сумської області).

М. І. Котов у ході своїх досліджень визначив, що всі адвентивні рослини, які ростуть в УРСР, – це південні рослини, які поширюються на північ. Оскільки кількість знайдених нових адвентивних рослин постійно зростала, учений запропонував список нових адвентивних рослин, знайдених на території УРСР [15].

У своїх подальших дослідженнях М. І. Котов знайшов нові види адвентивних рослин, які описав у своїх статтях: «Занесені види рогачок (*Egucastrum*) у флорі УРСР» (1958), «Нові адвентивні культури і дикі рослини Криму» (1969), «Амброзія безкрила (*Ambrosia aptera* D.C.) – нова адвентивна рослина УРСР» (1970), «Новий адвентивний вид *Oenothera* L. в Європейській частині СРСР» (1974), «Новий американський рід і вид (*Leavenworthia torueosa* A. Gray (Brassicaceae)) в СРСР» (1974).

Отже, проаналізувавши діяльність М. І. Котова, пов'язану з дослідженням адвентивних рослин на території України, можна зробити висновок про

те, що саме він вперше в історії дослідив адвентивну флору УРСР і склав перший список адвентивних рослин, об'єднавши їх за місцем походження. Завдяки працям М. І. Котова почалося масове дослідження заносних карантинних бур'янів на території всього СРСР і боротьба з ними.

Література

1. Козубенко Ю. Л. «Систематика рослин та природоохоронні питання в наукових дослідженнях професора М. І. Котова (1896-1978)» / Ю. Л. Козубенко // дис... канд. іст. наук: 07.00.07 / Козубенко Юрій Леонідович; Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2014. – 209 с.

2. Котов М. И. Из жизни гусениц местных бабочек / М. И. Котов // Бюллетени Харьковского общества любителей природы. – Х., 1917. – № 2/3. – С. 21-27.

3. Котов М. И. До питання про те, як поширюються тепер рослини на Україні заносами / М. И. Котов // Український ботанічний журнал. – 1921. – Т.1, № 1/2. – С. 23-25.

4. Кузнецов Н. И. Курс географии растений. Часть I. Растительность земного шара в ее историческом развитии со времен мелового периода / Н. И. Кузнецов. – Симферополь: Типография Таврического Губернского Земства, 1920. – 114 с.

5. Котов М. И. Ботанико-географические исследования в причерноморских степях / М. И. Котов // Наукові записки по біології Наркомосвіти. – 1926. – С. 19-52.

6. Котов М. И. До питання про заростання міст рослинністю / М. И. Котов // Український ботанічний журнал. – 1922. – № 2. – С. 68-69.

7. Оксіюк П. Ф. До питання про поширення адвентивних рослин на Україні / П. Ф. Оксіюк // Наукові записки. – 1924. – Т. 2. – С. 121.

8. Котов М. И. Як вплинула громадянська війна на поширення рослин і тварин на Україні та в Росії / М. И. Котов, П. Ф. Оксіюк // Знаття. – 1923. – № 2. – С. 24-26.

9. Котов М. И. Географічне дослідження рослинності на території залізниці України / М. И. Котов // Труды сільськогосподарської ботаніки. – 1926. – Т.1. – № 2. – С. 133-146.

10. Котов М. И. К вопросу о появлении на Украине заносами новых растений и о расширении ареалов их распространения / М. И. Котов // Дневник Всесоюзного съезда ботаников в Москве в январе 1926 года. – М.; 1926. – С. 99-100.

11. Котов М. И. Адвентивна рослинність на Україні / М. И. Котов // Вісник природознавства. – 1928. – № 5/6. – С. 267-274.

12. Котов М. І. Адвентивні рослини УРСР / М. І. Котов // Знання. – 1929. – № 2. – С. 28-32.

13. Котов М. І. Про поширення нових адвентивних рослин на Україні / М. І. Котов // Журнал Інституту ботаніки ВУАН. – 1934. – Т. 3. – № 11. – С. 99-101.

14. Котов М. І. О находении в Киеве адвентивного карантинного сорняка *Amaranthus blitoides* S. Watson / М. І. Котов // Ботанический журнал СССР. – 1945. – Т. 30, № 4. – С. 187.

15. Котов М. І. Адвентивні рослини УРСР / М. І. Котов // Ботаничний журнал АН УРСР. – 1949. – Т. 6. – № 1. – С. 74-78.

Гамалия В. Н. Исследование М. И. Котовым роли железных дорог в процессе распространения новых видов растений.

В статье рассматривается деятельность выдающегося отечественного ученого-ботаника XX ст. – М. И. Котова, связанная с исследованием заносной растительности вдоль железных дорог Украины. Предоставляется описание и анализ его основных работ упомянутой тематики, рассматривается влияние на распространение растений процессов перемещения людей и грузов по железной дороге, в частности, во время военных действий.

Ключевые слова: адвентивная флора, заносная растительность, дикие и культурные растения, карантинные сорняки.

Gamaliia V. M. M. I. Kotov's studies of railways role in the process of diffusion of new plant species.

The article discusses the activities of the outstanding Ukrainian scientist and botanist of the XX century – M. I. Kotov. His researches an introduction of vegetation along the railways of Ukraine are shown. Article provides a description and analysis of his major works of mentioned topics, examines the impact of the spread of plant processes, movement of people and goods by rail, in particular during the war.

Keywords: adventive flora, adventitious vegetation, wild and cultivated plants, quarantine weeds.

УДК 63:371.122 (477.53)

Гілязетдінов Р.Н.

РОЛЬ АГРОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ЗІБРАНЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОСВІТИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Методом історико-наукового аналізу розглянуто стан розвитку вітчизняної сільськогосподарської освіти у першій чверті минулого століття та його висвітлення на фахових зібраннях різного рівня. Охарактеризовано проблематику порушених питань. Зазначено про роль професійних галузевих зібрань для піднесення вітчизняної сільськогосподарської освіти.

Ключові слова: сільськогосподарська освіта, з'їзди, Народний комісаріат земельних справ УСРР, сільськогосподарська дослідна справа, аграрна галузь.